

בס"ד

"ותעל הצפרדע"

פרשת וארא (ע"פ שיעורו של הרב קצין)

א. "צפרדע אחת היתה"

המכה השניה, מתוך עשר המכות אשר באו על מצרים, היא מכת הצפרדעים.

רבותינו במדרש עסקו בחריגה סגנונית בתוך התיאור של מכת הצפרדעים.

כך מתארת התורה את השתלשלות המכה :

1. שמות פרק ז

(כו) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה ואמרת אליו כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדני :

(כז) ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי נגף את כל גבולך **בצפרדעים** :

(כח) ושרץ היאר **צפרדעים** ועלו ובאו **בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנורידך ובמשארותיך** :

(כט) ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו **הצפרדעים** :

2. שמות פרק ח

(א) ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן נטה את ידך במטך על הנהרת על היארים ועל האגמים והעל את **הצפרדעים** על ארץ מצרים :

(ב) ויט אהרן את ידו על מימי מצרים ותעל **הצפרדע** ותכס את ארץ מצרים :

(ג) ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו את **הצפרדעים** על ארץ מצרים :

(ד) **ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל ה'** ויסר **הצפרדעים** ממני ומעמי ואשלחה את העם ויזבחו לה' :

(ה) **ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיר לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים** ממך ומבתיך **רק ביאר תשארנה** :

(ו) ויאמר למחר ויאמר כדברך **למען תדע כי אין כה' אלהינו** :

(ז) וסרו **הצפרדעים** ממך ומבתיך ומעבדיך ומעמך **רק ביאר תשארנה** :

(ח) ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל ה' על דבר **הצפרדעים** אשר שם לפרעה :

(ט) ויעש ה' כדבר משה וימתו **הצפרדעים** מן הבתים מן החצרות ומן השדות :

(י) ויצברו אתם חמרם חמרם **ותבאש הארץ** :

(יא) וירא פרעה **כי היתה הרוחה והכבד את לבו** ולא שמע אלהם כאשר דבר ה' : ס

חז"ל נתנו דעתם לכך, שבכל המקומות מדברת התורה על **הצפרדעים** (ברבים). לעומת זאת פעם אחת, כאשר התורה מדברת על תחילתה של המכה היא משתמשת בלשון **יחיד**. שנים מגדולי התנאים חלקו במשמעות הדבר ¹:

3. שמות רבה (וילנא) פרשה י

ותעל הצפרדע ותכס את וגו', תני ר"ע אומר **צפרדע אחת היתה והיא השריצה ומלאה את ארץ מצרים**, א"ל רבי אלעזר בן עזריה **עקיבא מה לך אצל הגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות, צפרדע אחת היתה ושרקה להן ובאו**.

והדברים מצריכים ביאור בשתי נקודות.
ראשית, על מה ולמה תוקף ר' אלעזר בן עזריה את הסברו של ר' עקיבא, עד שהוא מקשה עליו:
"מה לך אצל הגדה?! וממשיך וממליץ לו: "כלה מדברתיך ולך אצל נגעים ואהלות?! עליך
לעסוק בענייני הלכה ולא בענייני הגדה!
ושנית, מה טוב כל כך בהסברו של ר' אלעזר בן עזריה, עד שהוא רואה בו את ההסבר ה"נכון",
בשונה מהסברו של ר' עקיבא?!

במילים אחרות, מהו שורש המחלוקת שבין שני תנאים אלו? האם נחלקו במחלוקת עקרונית או
רק במחלוקת פרשנית?

ב. "היה נותן בהם סימנים"

קודם שנרצה לנסות ולהציע הסבר, נלך לנו להגדה של פסח, לדבריו של ר' יהודה:

4. הגדה של פסח

אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים ואלו הן: דם צפרדע ... רבי יהודה היה נותן
בהם סימנים: דצ"ך עד"ש באח"ב.

מה בא ר' יהודה ללמדנו?!

אמנם מצאנו במקומות רבים בש"ס סימנים שנתנו חכמים לעזור לנו בזכירת דברים. אך האם
באמת זו היתה כוונתו של ר' יהודה?!

הרשב"ם² פקח את עינינו למחזוריות הקיימת במכות מצרים ובמה שקדם לכל אחת מן המכות:

5. רשב"ם שמות פרק ז

(כו) ויאמר י"י אל משה בא אל פרעה - שני פעמים היה משה מתרה את פרעה בשני מכות
ובשלישי לא היה מתרה. וכן כל הסדר בכל שלש מכות אינו מתרה. בדם ובצפרדעים התרה,
בכנים לא התרה. בערוב ובדבר התרה, בשחין לא התרה. בברד ובארבה התרה, [בחשך לא התרה]:

לאור דברי הרשב"ם יכולים אנו לבדוק את עשר המכות, ואז נגלה את המחזוריות הבאה:
במכה הראשונה בכל סדרה: הליכה בבוקר, התראה ו"מסר רוחני".
במכה השנייה: התראה בלבד.
במכה השלישית: אין התראה.

במכת דם:

6. דצ"ך

שמות פרק ז

(יד) ויאמר ה' אל משה כבד לב פרעה מאן לשלח העם:

(טו) לך אל פרעה בבקר הנה יצא המימה ונצבת לקראתו על שפת היאר והמטה אשר נהפך לנחש
תקח בידך:

(טז) ואמרת אליו ה' אלהי העברים שלחני אליך לאמר שלח את עמי ויעבדני במדבר והנה לא
שמעת עד כה:

(יז) כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה' הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאר ונהפכו
לדם:

בוקר: לך אל פרעה בבקר...

התראה: הנה אנכי מכה...

מסר: בזאת תדע כי אני ה'...

במכת הצפרדעים³, התראה בלבד:

---

² פרק ז' פסוק כ"ו.

(כו) ויאמר ה' אל משה **בא אל פרעה ואמרת אליו כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדני:**
(כז) ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי נגף את כל גבולך **בצפרדעים:**

ובמכת הכינים, לא מצאנו התראה⁴:

שמות פרק ח

(יב) ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן **נטה את מטך והך את עפר הארץ והיה לכנם** בכל ארץ מצרים:

כך גם במחזור השני.

במכת ערוב⁵:

7.עד"ש

שמות פרק ח

(טז) ויאמר ה' אל משה **השכם בבקר והתיצב לפני פרעה הנה יוצא המימה ואמרת אליו כה אמר ה' שלח עמי ויעבדני:**

(יז) כי אם אינך משלח את עמי הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב ומלאו בתי מצרים את **הערב** וגם האדמה אשר הם עליה:

(יח) והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב **למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ:**

בוקר: **השכם בבקר...**

התראה: **הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב...**

מסר: **למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ.**

במכת הדבר התראה בלבד⁶:

שמות פרק ט

(א) ויאמר ה' אל משה **בא אל פרעה ודברת אליו כה אמר ה' אלהי העברים שלח את עמי ויעבדני:**

(ב) כי אם מאן אתה לשלח ועודך מחזיק במ:

(ג) הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמרים בגמלים בבקר ובצאן **דבר כבד מאד:**

במכת שחין, ללא התראה⁷:

שמות פרק ט

(ח) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן **קחו לכם מלא חפניכם פיה כבשן וזרקו משה השמימה לעיני פרעה:**

(ט) והיה לאבק על כל ארץ מצרים והיה על האדם ועל הבהמה **לשחין** פרח אבעבעת בכל ארץ מצרים:

את אותה המתכונת בדיוק אנו מוצאים גם בסדרה השלישית.

במכת הברד אנו מוצאים את שלשת המרכיבים :

8. באח"ב

שמות פרק ט

(יג) ויאמר ה' אל משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה ואמרת אליו כה אמר ה' אלהי העברים שלח את עמי ויעבדני :

(יד) כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפתי אל לבך ובעבדיך ובעמך בעבור תדע כי אין כמני בכל הארץ :

(יח) הנני ממטיר כעת מחר ברד כבד מאד אשר לא היה כמהו במצרים למן היום הוסדה ועד עתה :

בוקר : השכם בבקר...

התראה : הנני ממטיר כעת מחר ברד...

מסר : בעבור תדע כי אין כמני בכל הארץ.

במכת הארבה התראה :

שמות פרק י

(א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבו :

(ב) ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתני במ וידעתם כי אני ה' :

(ג) ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה אמר ה' אלהי העברים עד מתי מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני :

(ד) כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבלך :

ובמכת חושך ללא התראה :

שמות פרק י

(כא) ויאמר ה' אל משה נטה ידך על השמים ויהי חשך על ארץ מצרים וימש חשך :

מכת בכורות סוג בפני עצמו, שכן בה הקב"ה יוצא בעצמו בתוך מצרים. הוא ולא מלאך, הוא ולא שרף.

שמות פרק יא

(ד) ויאמר משה כה אמר ה' כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים :

(ה) ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחים וכל בכור בהמה :

(ו) והיתה צעקה גדלה בכל ארץ מצרים אשר כמהו לא נהיתה וכמהו לא תסף :

(ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל :

(ח) וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחווי לי לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחרי כן אצא ויצא מעם פרעה בחרי אף : ס

ג.למה לקו?

אולם עדיין עלינו להבין את משמעות הדבר. מהי המשמעות של המחזוריות המשולשת של המכות?

כדי להבין את המבנה עלינו לעמוד בתחילה על מהותן של מכות מצרים בכלל.

המכה הראשונה שלקו המצרים היתה מכת הדם. מדוע לקו בראשונה דווקא ביאור ההופך לדם?

חז"ל נתנו לכך כמה הסברים.

האחד רואה במכה תגובה לחטאם של מצרים⁸ :

9. משנת רבי אליעזר, י"ט

מפני מה הביא עליהם מכת דם? מפני שהשליכו את ילדי ישראל לים, שנא: "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" לפיכך דן את המים אשר ביאור.

ההנהגה האלוקית מידה כנגד מידה היא. פשעם של המצרים נעשה על ידי היאור. לכן היאור הוא הלוקה תחילה במכת הדם.

לעומת זאת, במדרש רבה⁹ מצאנו נימוק אחר:

10. שמות רבא פרשה ט'

על המים אשר ביאור ונהפכו לדם, למה לקו המים תחלה בדם מפני שפרעה והמצריים עובדים ליאור, אמר הקב"ה אכה אלוה תחלה ואח"כ עמו משל להדיוט אומר מחי אלהייא ויבעתון כומריא וכה"א (ישעיה כד) יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ וגו', והדגה אשר ביאור תמות.

היאור, מקום השפע של מצרים, נתפס על ידי המצרים כאלוהיהם. כך הסביר זאת רש"י¹⁰, שהעדיף את ההנמקה השניה, זו של מדרש רבה:

11. רש"י שמות פרק ז'

(ז') ונהפכו לדם - לפי שאין גשמים יורדים במצרים, ונילוס עולה ומשקה את הארץ, ומצרים עובדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם:

שני הפירושים חלוקים במטרת עשר המכות. לפי הפירוש הראשון באו המכות כעונש. להעניש את פרעה ואת מצרים על יחסם הקשה לישראל. הפירוש השני אינו רואה בכך את המוקד, כי אם במסר החינוכי. המכות באות ללמד את פרעה כי ה' הוא האלוקים.

רש"י העדיף את הפירוש השני, נאמן לדרכו בפרשנות¹¹:

12. רש"י בראשית פרק ג' פסוק ח

(ח) וישמעו - יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על מכונם בבראשית רבה (י"ט ו) ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המישיבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו. ומשמעו, שמעו את קול הקב"ה שהיה מתהלך בגן:

המתבונן בלשון התורה בעשר המכות, רואה כי התורה שבה ומדגישה את הלקח האמוני של המכות: בזאת תדע כי אני ה'... בעבור תדע כי אין כמני בכל הארץ... ובעוד מקומות.

זו הסיבה לכך, שפעמים רבות מתרים בו בפרעה קודם להגעתה של המכה¹²:

13. שמות רבה (וילנא) פרשה ט

ט ואמרת אליו ה' אלהי העברים וגו', כה אמר ה' בזאת תדע, הה"ד (איוב לו) הן אל ישגיב בכחו מי כמוהו מורה, בנוהג שבעולם ב"ו שהוא מבקש להביא רעה על שונאו פתאום מביא עליו עד שלא ירגיש בו, והקב"ה הוא מתרה לפרעה על כל מכה ומכה כדי שישוב בו, הה"ד בזאת תדע כי אני ה' הנה אנכי נוגף את כל גבולך בצפרדעים, שלח העז.

מטרת המכות אינה לנקום בפרעה, כי אם ללמדו ולהוכיח לו את האמת האלוקית. ואם יחזור בו ויקבל את מרות האלוקים, תוגשם מטרת המכות.

⁸ משנת ר' אליעזר י"ט.

⁹ פרשה ט'.

¹⁰ פרק ז' פסוק י"ז.

¹¹ פרק ג' פסוק ח'. ועיי בדברי נחמה ליבוביץ ע"ה, עיונים בספר שמות עמ' 124 – 128.

¹² שמות רבה, פרשה ט'.

ד. שלשה שרשים

הויכוח שבין משה וישראל, לבין פרעה ומצרים, אינו ויכוח שבין עובד ומעביד. המחלוקת היא מחלוקת אמונית, היש ה' בקרב העולם אם אין. מטרתן של המכות ללמד את המרכיבים השונים של יסודות האמונה.

כך הסביר האברבנאל את המחזוריות המשולשת של המכות:

14. אברבנאל

פרעה היה חולק על משה בשלשה שרשים: משה הניח מציאות **סיבה ראשונה מחויב המציאות** מעצמו, ופרעה הכחיש מציאותו כאמרו: **"לא ידעתי את ה'".** והשורש השני הוא, **שמשה הניח שהאלוה משגיח בכל דרכי בני-אדם לתת לאיש כדרכיו,** ופרעה כיחש זה באמרו: **"מי ה'!?"** והשורש השלישי, שמשה הניח, שהאלוה המשגיח ההוא הוא אלקי ישראל **בעל הכוחות והיכולת,** יכול לשנות טבעי הדברים ומחדשם בכלל ובפרט כרצונו, ופרעה יכחיש באמרו: **"מי ה' אשר אשמע בקולו!?"** הנה מפני זה באו המכות מכוונות לאמת שלשת השרשים האלה: לאמת מציאות האל באו שלש המכות הראשונות. לאמת השרש השני, ר"ל שיש שם אלוה משגיח ומנהיג, באו שלש המכות השניות. ואמנם שלש המכות האחרונות באו לאמת את השרש השלישי, והוא היותו יתברך יכול לשנות הדברים הטבעיים כרצונו.

הויכוח האמוני מתקיים בשלוש קומות:

הקומה הראשונה היא בעצם הויכוח על **מציאות ה'.** לעומת פרעה הכופר בכך וטוען: **"לא ידעתי את ה'".**

הויכוח השני הוא בשאלת **טיב הקשר שבין בורא העולם ועולמו.** גם הכרה במציאות הבורא מותרת יכולת לפקפק בהשגחתו. פרעה כופר בהשגחה זו.

והרמה השלישית היא הידיעה כי **הבורא הוא בעל הכוחות כולם.** ובידו לשלוט בחוקי הטבע ולשנותם כרצונו. פרעה כפר גם ביכולת זו.

שלשת מחזורי המכות מהווים תשובה ניצחת לכל הסוגיות האמורות.

הכותרת בסדרה הראשונה (במכת הדם) עוסקת במציאות ה':

כה אמר ה' **בזאת תדע כי אני ה'.**

בסדרה השנייה (במכת ערוב) השגחת ה':

למען תדע כי אני ה' **בקרב הארץ.**

הקב"ה אינו רק בורא העולם. הוא מצוי בקרב הארץ, יודע ומשגיח על הנעשה בזה העולם.

ובסדרה השלישית (במכת הברד)

בעבור תדע כי **אין כמני בכל הארץ.**

כוחו של הקב"ה אינו מוגבל. והוא אינו כפוף לחוקי ואיתני הטבע.¹³

על ידי כל המכלול של המכות לומד פרעה, בדרך הקשה, את כל יסודות האמונה.

ה. קל וחומר מצפרדעים

קודם שנרצה לראות מה מקומה של מכת המפרדעים בתוך המכלול של מכות מצרים נרצה לעמוד על כמה קשיים בפשטי המקראות.

¹³ אמנם יש עדיין לעיין באיזה מובן מלמדת כל סדרה את המסר המסוים דווקא. מדוע מכות דצ"ך מלמדות את מציאות ה'. עדי"ש את השגחתו ובאח"ב את כוחו.

לאחר שפרעה קץ בקירקורן של הצפרדעים, הוא פונה אל משה ואהרן בזעקה דחופה להסיר ממנו את המטרד:

15. שמות ח'

(ד) וַיִּקְרָא פְרַעֲהַ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הֲעֵתִירוּ אֵלַי יְהוָה וְיִסֶר הַצְּפַרְדֵּיִם מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וְאַשְׁלַח אֶת הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה:

משה מקבל את הבקשה. אולם פונה אל פרעה בשאלה מוזרה לכאורה:

(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפְרַעֲהַ הַתְּפָאֵר עָלַי לְמַתִּי אֶעֱתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעֲמָנְךָ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדֵּיִם מִמֶּנֶּךָ וּמִבְּתֶיךָ רַק בְּיָאֵר תִּשְׁאֲרֶנָּה:

מוזרה היא השאלה, שכן ברור לכאורה שהצפרדעים מהווים מטרד בלתי נסבל עבור פרעה. ואדם חפץ בהסרת מטרד באופן מיידי!:

אולם כגודל תמיהתנו על השאלה, שבעתיים אנו תמהים על תשובתו של פרעה:

(ו) וַיֹּאמֶר לְמַחֵר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרְךָ לְמַעַן תִּדְעֶה כִּי אֵין כִּי־הוֹה אֱלֹהֵינוּ:
(ז) וְיִסְרוּ הַצְּפַרְדֵּיִם מִמֶּנֶּךָ וּמִבְּתֶיךָ וּמֵעַבְדֶיךָ וּמֵעַמָּנְךָ רַק בְּיָאֵר תִּשְׁאֲרֶנָּה:

כך הגדיר את התמיהה הרמב"ן¹⁴:

16. רמב"ן שמות פרק ח

(ו) ויאמר למחר - ידוע כי מנהג כל האדם לבקש שתסור רעתו מיד!:

מדוע אם כן דוחה פרעה את הסתלקות הצפרדעים למחרת היום!:

בנוסף ישנה הדגשה בדבריו של משה המצריכה הבהרה.

בזמן שמשה פונה אל פרעה בשאלה הוא מנסח את דבריו כך:

ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיר לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך ומעמך ומעמך רק ביאר תשארנה:

מה פשרה של הדגשה זו: "רק ביאור תשארנה":

גם לאחר תשובתו של פרעה, שב משה ומדגיש:

ויאמר כדברך למען תדע כי אין כה' אלהינו:
ויסרו הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך ומעמך רק ביאר תשארנה.

האמנם חשבנו שמכת הצפרדעים תגרור את השמדתן הטוטלית, ואף ליאור לא יחזרו, עד שיש צורך להדגיש את עובדת חזרתן ליאור פעמיים!:

החזקוני דייק דבר נוסף בלשון הכתוב.

בתחילת עליית הצפרדעים על מצרים, מתארת התורה את כל ה"חזיות" אליהן פולשות הצפרדעים:

ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך
ובתנוריד ובמשארותיך.

לעומת זאת, כשמסיימות הצפרדעים את תפקידן, נפקד מקומם של התנורים מתיאור הפינוי:

¹⁴ פרק ח' פסוק ו'.

וימתו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות :
ויצברו אתם חמרם חמרם ותבאש הארץ :

החזקוני מבאר זאת בהסתמך על דברי חז"ל¹⁵ :

17. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נג עמוד ב

דרש תודוס איש רומי : מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש - נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו + שמות ז' + ובאו [ועלו] בביתך [וגו'] ובתנוריד ובמשארותיך. אימתי משארות מצויות אצל תנור - הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם - על אחת כמה וכמה :

הצפרדעים שנצטוו לקפוץ אל התנורים הלוהטים עשו זאת כדבר ה'. ומתו "על קידוש השם". מהם למדו חנניה מישאל ועזריה ש"מסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש".

לאור דברים אלו, מסביר החזקוני את היעדרם של התנורים מרשימת המקומות שמהם אספו את גוויות הצפרדעים :

18. חזקוני

מן הבתים ומן החצרות - אבל לא מן התנורים ומן המשארות, לפי שמסרו נפשם למות על מצות הקב"ה. כמו שאמרו רבותינו, חזרו למקום תולדתם חיים.

ושאר הצפרדעים מתו במקומן.

למה נתכוונו חז"ל בקביעה שהצפרדעים קידשו שם שמים במעשיהם! :

ו. "יתרון ארץ בכל הוא"

חז"ל במדרש¹⁶ ראו בשימוש בצפרדעים כמי שנבחרו להביא מכה על פרעה, מסר לנביאי ישראל. ובעצם מסר לכולנו :

19. שמות רבה פרשה י'

א ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה, אם מאן אתה לשלח הנה אנכי נוגף וגו', הה"ד (קהלת ה) ויתרון ארץ בכל הוא, וכל המדרש כמו שכתוב בויקרא רבה ובזאת חוקת התורה, רבותינו אמרין מהו ויתרון ארץ בכל היא אפילו דברים שאתה רואה אותן כאלו הם מיותרין בעולם כגון זבובים ופרעושים ויתושין הן היו בכלל ברייתו של עולם שנאמר (בראשית א) וירא אלהים את כל אשר עשה, ורבי אחא ב"ר חנינא אמר אפילו דברים שאתה רואה אותן כאלו הן מיותרין בעולם כגון נחשים ועקרבים הן היו בכלל ברייתו של עולם, אמר להן הקב"ה לנביאים מה אתם סבורים אם אין אתם הולכין בשליחותי וכי אין לי שליח?! ויתרון ארץ בכל היא, אני עושה שליחותי אפי' ע"י נחש אפילו ע"י עקרב ואפילו ע"י צפרדע, תדע לך שכן שאלולי הצרעה היאך היה הקב"ה פורע מן האמוריים, ואלולי הצפרדע היאך היה פורע מן המצריים הה"ד הנה אנכי נוגף וגו'.

פעמים אנחנו מתבוננים בבריאה ונדמה בעינינו שיש דברים מיותרים בעולם, שאין בהם תועלת. אולם ישנם מצבים שבהם אנו מגלים שהכל שליחיו של הקב"ה. אפילו הזבובים, אפילו הצפרדעים. גם הם משמשים כשליחיו של מקום. ידיעה זו, שכל יצורי תבל שליחים הם להשלטת רצון ה' בעולם, היא ידיעה של קידוש השם. וגדרים אלו של קידוש השם ניתן ללמוד מן הצפרדעים.

נקודה זו, הסביר הרמב"ן¹⁷, היא הרקע לבקשתו של פרעה לדחות את העלמות הצפרדעים למחר :

¹⁵ מסכת פסחים נג עמוד ב'.

¹⁶ שמות רבה פרשה י'.

¹⁷ פרק ח' פסוק ו'.

20. רמב"ן שמות פרק ח'

ופירשו בשם הגאון רב שמואל בן חפני, שפרעה חשב אולי מערכת השמים הביאה הצפרדעים על מצרים ומשה ידע כי הגיע עת סורם ולכן אמר אליו התפאר עלי בחשבו שאומר לו עתה להכריתם מיד, ועל כן האריך למחר.

כחלק מממאבק האיתנים האידיאולוגי בין פרעה למשה, מנסה פרעה להבין את מחשבותיו הנסתרות של משה.

פרעה סבור שהשאלה: "למתי אעתיר לך?" מתבססת על ההנחה הפשוטה, שפרעה יבקש רפואה מיידית. ולכן הוא שואלו בבטחון, שכן משה בקי במערכות השמים. על מנת להוכיח למשה, שלא האלוקים הוא המנווט את מערכות העולם, מוכן פרעה לסבול יום נוסף את קירקורן של הצפרדעים.

ז.נס וטבע

אולם מקומה של מכת הצפרדעים צריך עדיין הבנה. שכן אם מטרת המכות ללמדנו שיעור באמונה, מובן מקומה של מכת הדם. אך לא זה של מכת הצפרדעים.

מכת הדם מהווה תשובה ניצחת לכופרים.

המסוגל לשנות את טבעם של המים ולהופכם לדם, הוא גם זה המסוגל לברוא את המים יש מאין.¹⁸ אולם מה באה להוסיף מכת הצפרדעים!?

שהרי מה בסך הכל מתרחש במכת הצפרדעים?

מכת טבע המתרחשת פעמים בבעלי חיים שונים.

הלכו להן הצפרדעים לטיול ברחבי מצרים.

תחת מקומם הרגיל – "רק ביאור תשארונה", הלכו לסיור בכל גבול הממלכה: "הנה אנכי נגף את כל גבולך בצפרדעים".

כך תיאר זאת בצבעים עזים המדרש¹⁹:

21. שמות רבה פרשה י'

את כל גבולך בצפרדעים - רבותינו ז"ל אמרו המכות שהביא הקב"ה על המצריים גרם להם שיעשו שלום ביניהם, כיצד היה מחלוקת בין בני כוש ובין בני המצריים, המצריים אומרים עד כאן תחומנו והכושיים אומרים ע"כ תחומנו כיון שבאו הצפרדעים עשו שלום ביניהם, הגבול שהיו נכנסות לתוכו הדבר ידוע שאין השדה שלו שנאמר את כל גבולך, גבולך ולא של אחרים.

הצפרדעים יוצאות לסיור עד קצה הגבול. ובהליכתן זו הן משרטטות את קצה הממלכה, ובכך משכינות שלום עם האויבים...

ואם כך, מה באה ללמד אותנו מכה זו?!

הלא נזק ממשי אינן מביאות הצפרדעים, הן רק מטרד.

ונס "אמיתי" אין כאן. אם כן מה באות ללמדנו הצפרדעים!?

אפשר שזהו הרקע לפירוש שמביא האבן עזרא²⁰ בשם רבים:

22. אבן עזרא שמות (הפרוש הארוך) פרק ז' כ"ז

צפרדעים, ורבים אמרו שהוא מין דג נמצא במצרים יקרא בלשון ערב אלתמסח (קרוקודיל), ויוצא מן הנהר וחוטף בני אדם.

ואחרים אמרו, כי הם הנמצאים ברובי הנהרות שמשמיעים קול, והוא הנכון בעיני, והוא הידוע:

יש שראו בצפרדע, לא את זו שאנו קוראים כך בשמה, אלא את התנין. והמכה מזיקה היתה. היו יוצאים מן הנהר וחוטפים בני אדם.

¹⁸ לא נכנס כאן לדיון ביכולתם של החרטומים לבצע דברים על טבעיים.

¹⁹ שמות רבה פרשה י'.

²⁰ פר ז' פסוק כ"ז.

אולם, האבן עזרא עצמו אינו רואה פירוש זה כנכון.
הצפרדעים אינן מזיקות. הן בסך הכל משמיעות קול.
אם כך מה באה מכה זו להוסיף על המסר שלמדנו במכת הדם?!

אולי בזה נתקשה ר' עקיבא במדרש שהזכרנו בתחילת הדברים.
מהו הנס הגדול שהיה במכת הצפרדעים?
על כך השיב ר' עקיבא: "צפרדע אחת היתה והשריצה ומלאה את כל ארץ מצרים"
אכן יש כאן חריגה מגדרי הטבע. צפרדע אחת המשריצה וממלאה את כל ארץ מצרים.

אולם ר' אלעזר בן עזריה אינו מסכים כל עיקר.
לדידו צפרדע אחת היתה. שרקה להן ובאו.
מה פירוש הדברים?

לצורך הבהרת דבריו נתבונן במדרש נפלא²¹ המשרטט בצבעים מיוחדים פעולה יומיומית שלנו:

23. שמות רבה (וילנא) פרשה כ"ד א' "ויסע משה"

ר' תחליפא דקיסרין בשם ר' פילא אומר **בא וראה כמה נסים עושה הקב"ה עם האדם והוא אינו יודע שאלולי היה אוכל פת כשהיא חיה היתה יורדת בתוך מעיו ומשרטת אותו אלא ברא הקב"ה מעין בתוך גרגרתו שהוא מוריד את הפת בשלום.**

הפעולה הטבעית והפשוטה של אכילת לחם, יכולה היתה להיות סיוט גדול לאדם אלולי ה"נס" של טבע מאורגן. של הרמוניה ומיקום נכון של כל דבר, המאפשר ליקום לתפקד ולאדם לחיות בתוכו.

מכות מצרים באות ללמד שני יסודות הגדולים.
על ידי **הנס**, יכולים אנו ללמוד את העובדה **שהקב"ה ברא את העולם.**
המסוגל לשנות את הטבע ולחולל נס, הוא גם זה שברא את העולם.

אולם מכות מצרים באו ללמד גם יסוד גדול נוסף.
הקב"ה לא רק ברא את העולם, הוא גם **מנהלו של העולם.**
ואת זאת הוא מלמדנו בעזרת הכרת **הטבע.**

ברגע שבו מופר האיזון בטבע.
בזמן שבו כל יצור מחליט לעזוב את הטריטוריה שלו, הופך העולם למקום בלתי נסבל.

אם הצפרדעים, שמקומם הטבעי הוא "רק ביאור", מחליטות, בהמלצת צפרדע אחת, לצאת לסיור בכל הגבול, הופך היקום למקום בלתי נסבל.

וכך תופס ר' אלעזר בן עזריה את מכת הצפרדעים.
אין צורך לחפש **נס** במכה זו, כפי שחיפש ר' עקיבא. היא באה לפקוח עיניים ולהתבונן, הכיצד מנהל הקב"ה את **טבע** עולמו.
שכן ברגע שבו חלילה לא ינהל הקב"ה את העולם, אלא כל צפרדע תחליט לשרוק ולקרוא לחברותיה, יפסיק העולם להיות מקום שאפשר לחיות בו.

ממכות מצרים למדנו הן על הנס, והן על הטבע.
למדנו **שהקב"ה הוא בורא העולם.**
אולם למדנו גם **שהוא המנהל אותו** ומאפשר לנו להתקיים בתוך העולם.

---

²¹ שמות רבה פרשה כ"ד.